

PEDAQOGİKA-PSIXOLOGİYA

Ceyhun Alyev
Əzim Əliyev
Azərbaycan Dillər Universiteti

AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ: PSIXOLOGİYA KAFEDRASININ İNKİŞAF TARİXİ

Açar sözlər: natural və personal yanaşma, beynəlxalq kongres, psixoloji fikir, psixologiya tarixi, inkişaf

Key words: natural and personal approach, international congress, psychological idea, history of psychology, development

Ключевые слова: натуралистический и персоналистический подход, международный конгресс, психологическая мысль, история психологии, развитие

Respublikamızda xarici dillər üzrə yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanması işində Azərbaycan Dillər Universitetinin xüsusi yeri var. Bu elm və tədris ocağında başqa elmlərlə yanaşı, psixologiya elmi də şərəfli bir inkişaf yolu keçmişdir. Respublikamızda psixologiya elminin inkişafında, eləcə də psixologiya üzrə kadr hazırlığı işində Azərbaycan Dillər Universitetinin Psixologiya kafedrası böyük rol oynamışdır.

Məşhur alman psixoloqu German Ebbinhauzun kitablarından biri belə bir aforizmlə başlayır: “Psixologiyanın uzun keçmişi, lakin qısa tarixi var”. Bu fikrə istinadən deyə bilərik ki, Azərbaycanda bilik sahəsi kimi psixologiyanın uzun keçmişi olsa da Azərbaycan Dillər Universitetinin Psixologiya kafedrasının 70 illik tarixi var.

Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1947-ci il 10 dekabr tarixli qərarına uyğun olaraq Respublika Maarif naziri 1948-ci il iyun ayının 28-də “Bakı şəhərində Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutunun açılması haqqında 193 sayılı əmr verib. 1948/1949-cu tədris ilində Bakı şəhərində V.İ.Lenin adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Xarici Dillər fakültəsinin bazasında Azərbaycan Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutu açılmışdır. APXDİ-nin direktoru H.S.Paşayevanın 1948-ci il 10 sentyabr tarixdə imzaladığı əmrlə yaradılan ilk 8 kafedradan biri “Pedaqogika və psixologiya” adı ilə fəaliyyətə başlamışdır [1, s.112]. Kafedraya psixologiya elmləri namizədi, dosent Surxay Hacıyev rəhbərlik etmişdir. 1959-cu ildən M.F.Axundov

adına Azərbaycan Pedaqoji Dillər İnstitutu adlandırılan ali təhsil müəssisəsinin Psixologiya kafedrası ayrıca kafedra olaraq fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. 1972-ci ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin qərarı ilə M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Dillər İnstitutu yenidən təşkil edilməsi nəticəsində Azərbaycan Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutu yaradıldı. Psixologiya kafedrasına 1962-1978-ci illərdə prof. Fuad İbrahimbəyov, 1978-2008-ci illərdə prof. Muxtar Həmzəyev, 2008-2012-ci illərdə baş müəllim Misgər Məmmədov, 2012-2018-ci illərdə dosent Ceyhun Aliyev, hal-hazırda isə psix.o.f.d. Şəlalə Babayeva rəhbərlik edir.

Kafedranın inkişaf tarixini, onun əməkdaşlarının elmi irsinin öyrənərək sistəmləşdirmək, onlardan obyektiv nəticə çıxarmaq kafedranın elmi-tədqiqat və tədris mərkəzi kimi yeni inkişaf perspektivlərinin müəyyən edilməsi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

S.Hacıyev, F.İbrahimbəyov, M.Hüseynov, M.Həmzəyev, R.Rəsulov, T.Mustafayev, A.Yusifzadə, S.Seyidov və başqa tədqiqatçıların apardıqları elmi-tədqiqat işindən əldə edilən elmi nəticələrgənc əməkdaşların həmin istiqamətlərdə tədqiqat işlərini davam etdirə bilmələri üçün dəyərli mənbələrdir. Kafedranın 70 il ərzində keçdiyi inkişaf yolunun öyrənilməsi həm də bütövlükdə Azərbaycanda psixoloji fikrin inkişaf tarixinə bir elmi səyahətdir. Kafedra əməkdaşlarının elmi-metodiki yaradıcılığı, çap etdirdikləri elmi məqalələr, əsərlər, beynəlxalq konfranslardakı məruzə və çıxışları kafedranın Azərbaycan psixoloji fikir tarixindəki yerini və gələcək perspektivini müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Yaradıcılıq və inkişafın natural və personal tərəfləri var [8, s.59]. Natural amillərə sosial mühitlə bağlı olan ilk növbədə sosial-siyasi, mənəvi-ideoloji və iqtisadi, personal amillərə isə mütəxəssisin öz peşə və ixtisası ilə bağlı hazırlıq səviyyəsi, peşə motivasiyası, məsuliyyət hissi, vətəndaşlıq və ziyalı mövqeyi və s. ilə əlaqəli olan xüsusiyyətlər daxildir. Qeyd etdiyimiz hər iki faktor fərdin və ya qrupun inkişaf və yaradıcılığını təmin edən daxili və xarici amillərdir. Bu mənada Psixologiya kafedrasının 70 il ərzində keçdiyi inkişaf yolunu təhlil etdikdə belə qənaətə gəlmək olur ki, kafedranın inkişafı Sovet dövründə personal aktivlik, müasir dövrdə isə əlverişli natural mühitin mövcudluğu hesabına təmin edilmişdir.

Azərbaycan psixoloji fikir tarixinə nəzər saldıqda onun daha çox yaş və pedaqoji psixologiya, şəxsiyyət psixologiyası sahəsində təşəkkül etdiyini görürük. Bu mənada kafedranın mərhum və hazırki əməkdaşlarından S.H.Hacıyev, F.Ə.İbrahimbəyov, M.Ə.Hacıyev, M.Ə.Həmzəyev, R.M.Rəsulov, T.R.Mustafayev və S.İ.Seyidovun apardıqları elmi-tədqiqat işləri xüsusilə diqqətə layiqdir.

Kafedranın mərhum əməkdaşı Surxay Hacıyev “Baş beyinin alın hissəsinin zədələnməsi nəticəsində fikri fəaliyyət proseslərinin təhlilinə dair” adlı dissertasiya işində (A.R.Luriyanın elmi rəhbərliyi ilə) sübut etmişdir ki, baş beyinin alın hissəsinin zədələnməsi xarici nitqin inkişafına bir o qədər də mənfi təsir etmir, lakin

fikri fəaliyyətin kobudcasına pozulmasına, müstəqil düşüncənin və analitik-sintetik qabiliyyətin itməsinə səbəb olur. S.Hacıyevin bu əsəri psixoloqlar və həkimlər tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş və onun nəticələrindən xəstələrin müalicəsində istifadə olunmuşdur [2, s.153].

F.Ə.İbrahimbəyovun elmi yaradıcılığında şəxsiyyət və nitq psixologiyası, xarici dilin mənimsənilməsi, bilinçvizm, nitq və təfəkkürün qarşılıqlı əlaqəsi məsələlərinin öyrənilməsi xüsusi bir istiqamət olmuşdur. Fuad müəllimin apardığı tədqiqatlar göstərir ki, xarici dilin öyrənilməsinin psixoloji əsasını “dil hissi” təşkil edir. Bu məqsədlə o, xarici dilin öyrədilməsi zamanı aşağıdakı məsələləri nəzərə almağı vacib hesab etmişdir:

1. Xarici dildə daxili nitqin inkişaf etdirilməsi;
2. Müvafiq xarici dilə uyğun “dil hissini” inkişaf etdirilməsi;
3. Tədris prosesi müddətində şagirdlərin nitqində dillərin qarışdırılmasının qarşısını almaq.

F.Ə.İbrahimbəyov “dillə hissini” belə təyin etmişdir: “Dil hissi” – nitqi müşayiət edən, onun qavranılmasını və başa düşülməsini asanlaşdıran və səmərəli təşkil edən, dil haqqındakı bilgilərə müraciət etmədən hazırkı nitq situasiyasına uyğun gələn dil vasitələrindən bacarıqla istifadə etmədə ifadə olunan hadisədir [1, s.149].

F.Ə.İbrahimbəyovun şəxsiyyət psixologiyası sahəsindəki tədqiqatları “Şəxsiyyətin təkamülü” adlı əsərində cəmləmişdir. O, şəxsiyyət psixologiyası məsələlərinə yaşadığı dövr üçün xarakterik olan ontogenetik yox, daha çox filogenetik aspektdən yanaşmış, şəxsiyyətin təkamülünün filogenetik cəhətlərinə nüfuz etmişdir. O, şəxsiyyətin təkamül dinamikasının əsasında psixikanın qütblülük fenomeninin dəyandığını göstərmişdir. Şəxsiyyətin tropizmlərdən başlayan təkamülü dixotomikləşərək iki istiqamət alır – instinktlərin təkamülü və vərdişlərin təkamülü. İnstinkt və intusiyanı təkamül prosesinin növbəti törəməsi hesab edən F.Ə.İbrahimbəyov bu psixoloji törəmələrin təkamüldəki rolu ilə bağlı qeyd edir ki, instinkt – şəxsiyyətin dənənidir, amma bəşəriyyətin uğurları intusiya ilə bağlıdır və o insanın gələcək günüdür [5, s.49].

M.Ə.Həməzəyevin elmi yaradıcılığı əsasən nitq probleminin tədqiq ilə bağlı olmuşdur. Onun bu sahədə əldə etdiyi elmi nəticələr “İbtidai məktəbin II sinif şagirdlərində samitlər üzrə yazı vərdişlərinin təşəkkül etməsi və inkişafının psixoloji xüsusiyyətləri” adlı namizədlik, “Azərbaycan dili orfoqrafiyası və durğu işarələrinin mənimsənilməsi psixologiyası” adlı doktorluq dissertasiyalarında, bir sıra elmi-kütləvi əsərlərində və monoqrafiyalarında öz əksini tapmışdır [2, s.69].

Kafedranın əməkdaşlarından prof.S.İ.Seyidovun apardığı tədqiqatlar orijinallığı ilə diqqəti cəlb edir. Psixologiya tarixində arxetiplər “şüuraltı” fenomen kimi K.Yunq tərəfindən araşdırılmışdır. Arxetipləri sosial-psixoloji kontekstdə öyrənən S.Seyidov, K.Yunqun konsepsiyasını inkişaf etdirərək iki yeni anlam –

Allah və Peyğəmbər neotipi anlayışlarını təklif etmişdir. Onun fikrinə görə arxetiplər dərk olunan, neotiplər isə dərk olunmayan elementlərdir. Arxetiplər kollektiv təhtəlsüzünün invariant, neotiplər kollektiv şüurun invariant elementləridir (2013). S.İ.Seyidova görə, şəxsiyyət – keçmişin şüursuz meyillərinin və gələcəyə şüurlu canatmalarının indiki zamanda ifadə vasitəsidir [4, s.227]. O, şəxsiyyət haqqında irəli sürdüyü struktur-tipoloji yanaşma konsepsiyasında şəxsiyyətin strukturyaradıcı elementlərini rəmzi olaraq İblis, Şeytan, Qeyri-Mən, Mən, Peyğəmbər, Allah adlandırmış və qeyd olunan strukturyaradıcı elementlər əsasında hedonik, seduktiv, evaziv, eqosentrik, konvinsiv və refleksiv şəxsiyyət tiplərini müəyyən etmişdir.

Kafedra əməkdaşları respublikamızda psixologiya üzrə dərslük və dərslər vəsaitlərinin hazırlanması işində də yaxından iştirak etmişlər. Belə ki, F.Ə.İbrahimbəyov 1964-cü ildə nəşr edilən “Psixologiya” dərsliyinin müəlliflərindən biri olmuşdur, M.Ə.Həmzəyev isə 1982-ci ildə “Ümumi psixologiya” dərsliyini rus dilindən azərbaycan dilinə tərcümə edilməsində yaxından iştirak etmişdir.

ADU-nun Psixologiya kafedrasının tarixində qeyd olunan faktlardan biri də bu kafedranın mərhum əməkdaşları S.H.Hacıyev və F.Ə.İbrahimbəyov 20 il müddət ərzində, 1954-1974 ci illərdə SSRİ Psixoloqlar Cəmiyyətinin Azərbaycan şöbəsinə rəhbərlik etmişlər. Bu seçim və təyinat onların respublika və ittifaq miqyasında nə qədər böyük elmi nüfuzə malik olduqlarını göstərir [2, s.201].

M.Ə.Həmzəyevin “Pedaqoji psixologiya” (1991), “Psixofiziologiya” (E.Şəfiyeva ilə müştərək,1998), “Yaş və pedaqoji psixologiyanın əsasları” (2003), S.Seyidovun “Menecment psixologiyası” (2011) adlı kitabları Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin əmri ilə dərslük kimi təsdiq olunmuş və uzun müddətdir ki, əsas dərslük kimi istifadə olunur. Kafedra əməkdaşlarının ən uğurlu dərslüklərindən biri 2007-ci ildə nəşr edilən “Psixologiya” kitabıdır. Pedaqoji institut və universitet tələbələri üçün nəşr edilən bu kitab kafedra əməkdaşlarından S.İ.Seyidov, M.Ə.Həmzəyev, T.Ə.Mustafayev, R.İ.Əliyev, A.Ə.Quliyev, C.Q.Aliyev, M.Y.Məmmədov, S.F.Əmiraslanova və Ş.İ.İslamovanın kollektiv əməyinin məhsuludur. Artıq on iki ildir ki, bu dərslük respublikanın bütün ali pedaqoji təhsil müəssisələrində tələbələr tərəfindən sevilərək oxunur.

Kafedranın xüsusi əhəmiyyət verdiyi tədris-metodik işlərdən biri tələbələrin pedaqoji təcrübəsi ilə bağlıdır. Pedaqoji təcrübənin keyfiyyətini yüksəltmək məqsədilə tələbələrin pedaqoji təcrübə müddətində psixologiyadan yerinə yetirəcəkləri tapşırıqlarla bağlı kafedranın əməkdaşları C.Aliyevin “Pedaqoji təcrübədə psixologiyadan tapşırıqların yerinə yetirilməsi və qiymətləndirilməsi” (2004), Ə.Əliyev, T.İbrahimova, G.Rizayevanın “Методические пособия по психологии” (2017), C.Aliyev, A.Quliyev, Ş.Şahməmmədovanın “Məktəbdə pedaqoji təcrübə üzrə psixoloji praktikum” (2018), adlı metodik vəsaitləri nəşr edilmişdir.

Psixologiya kafedrası, Azərbaycan Dillər Universitetinin ictimai həyatında xüsusi rola malik olmuş, onun əməkdaşları daima adminstrativ heyətdə təmsil olunmuşlar. Belə ki, T.Mustafayev dekan, elmi işlər üzrə prorektor, S.Seyidov 2000-2015-ci illərdə rektor, M.Məmmədov isə Müəllim Həmkarlar Təşkilatının sədri vəzifəsində çalışmışlar. Onu da qeyd edək ki, kafedranın əməkdaşlarından üç nəfəri ali təhsilini Rusiyada almışdır. Onlardan S.Seyidov və Ş.İslamova Leningrad Dövlət Universitetinin, T.İbrahimova isə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetlərinin Psixologiya fakültəsinin məzunudurlar.

Kafedra universitetdə əsasən peşə və ixtisas hazırlığı üzrə həm bakalavr, həm magistratura pilləsində fənlərin tədrisini həyata keçirir. Kafedrada müxtəlif istiqamətlər üzrə bir çox fənlər tədris olunur. Bunlardan psixologiya, sosial psixologiya, etnopsixologiya, ali məktəb psixologiyası, psixolinqvistika, yaradıcılığın psixologiyası, uşaq və yeniyetmə psixologiyası, şəxsiyyət psixologiyası, ailə həyatının psixologiyası fənlərini qeyd etmək olar.

Kafedranın əməkdaşları elmi-tədqiqat, tədis-metodiki işlərlə yanaşı praktik psixologiya ilə də məşğul olur tələbələrə psixoloji xidmət göstərirlər. Müəllim və doktorantlar ADU-nun mətbuat orqanı olan "Poliqlot" qəzetində "Psixoloji məsləhət" rubrikası eləcə də kafedranın nəzdində fəaliyyət göstərən "İnam" psixologiya dərnəyi vasitəsilə tələbə və müəllim kollektivi arasında praktik psixologiyaya aid bilikləri təbliğ etmək, eləcə də universitetin təlim-tərbiyə prosesinin optimalaşdırılması üçün müsbət psixoloji iqlimin təmin edilməsi, tələbələrin psixi və psixoloji sağlamlığına qayğı göstərmək məqsədilə psixoloji maarifləndirmə yönündə müxtəlif mövzularda görüşlər təşkil edir, treninqlər keçirir və yazılarla çıxış edirlər. Kafedra üzvləri həmçinin praktik psixoloq kimi Təhsil Nazirliyi və Ədliyyə Nazirliyinin həyata keçirdiyi sosial lahiyələrdə iştirak edirlər.

Respublikamız dövlət müstəqilliyini qazandıqdan sonrakı dövrdə kafedra özünün yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Keçən müddət ərzində kafedra üzvlərinin elmi nəşrləri daha çox olmuşdur. Əməkdaşlarımızın müəllifliyi və həmmüəllifliyi ilə nəşr edilən dərslik və dərs vəsaitlərinə misal olaraq M.Ə.Həmzəyevin "Yaş və pedaqoji psixologiya məsələləri" (1974), "Yaş və pedaqoji psixologiya III hissə" (1981), "Pedaqoji psixologiya" (1991), "Ünsiyyət psixologiyası" (2005), "Psixofiziologiya" (1998), "Yaş və pedaqoji psixologiyanın əsasları" (2003), "Psixologiya" (2007); T.Mustafayevin "İlk gənclik dövründə ədəbi yaradıcılıq qabiliyyətinin xüsusiyyətləri (monoqrafiya); S.İ.Seyidovun "Социальная психология творчества" (1994), "Menecment psixologiyası" (2011), "Yaradıcılığın fenomenologiyası" (2013), "Phenomenology of creativity" (2013); A.Ə.Quliyevin "Azərbaycan məktəbində rus dilinin mənimsənilməsi psixologiyası (monoqrafiya)" (1991), A.Y.Məmmədov və M.Y.Məmmədovun "Diskursun tədqiqi", "Diskurs təhlilinin koqnitiv perspektivləri" (2010), C.Q. Aliyevin "İnsanı tanıma-

ğın yolları” (2011), “Fuad İbrahimbəyovun seçilmiş əsərləri” (2017) adlı kitablarını qeyd etmək olar.

Respublikanın digər ali məktəbləri ilə yaxından elmi əməkdaşlıq edən kafedra üzvləridərslik, dərş vəsaitləri, metodik tövsiyyələrə, məqalə və proqramlara, rəy verir, dissertasiya işlərinə opponentlik edirlər. Kafedrahəmçinin aparıcı müəssisə kimi psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru proqramı üzrə yerinə yetirilən dissertasiya işlərinin müzakirəsini həyata keçirir.

Elmi pedaqoji kadr potensialının hazırlanması və daha da gücləndirilməsi kafedranın xüsusi olaraq əhəmiyyət verdiyi fəaliyyət istiqamətidir. Son beş il ərzində kafedranın əməkdaşlarından iki nəfəri Əzim Əliyev və Günay Məmmədova sosial psixologiya indeksi üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün dissertasiya işini uğurla müdafiə etmişlər, digərləri L.Əliyeva, Ş.Şahməmmədova, S.Vəliyeva, Ə.Qubatova, A.Əliyeva, S.Fərhatlı, C.Dəmirova isə fəlsəfə doktoru proqramına qəbul olmuş və dissertasiya üzərində çalışırlar. Kafedranın müəllimləri G.Abbasova və K.Haqqverdiyevanın dissertasiya işləri artıq ilkin kafedra müzakirəsindən keçmiş, növbəti mərhələyə buraxılıblar. 2019-cu ildə kafedranın dosenti C.Q.Aliyev dissertantura yolu ilə psixologiya üzrə elmlər doktoru, müəllimləri G.Rizayeva və N.Əhmədova isə fəlsəfə doktoru proqramına qəbul olmuşlar.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan Dillər Universitetinin Psixologiya kafedrası Respublikamızda psixologiya üzrə elmi-kadr hazırlığı işində daima yaxından iştirak edir. Belə ki, kafedranın əməkdaşlarından M.Ə.Həməzəyev, C.Q.Aliyev Bakı Dövlət Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru proqramı üzrə İxtisaslaşdırılmış Müdafiə Şurasının üzvü kimi fəaliyyət göstərmişlər. Kafedranın əməkdaşlarından M.Ə.Həməzəyev, T.Mustafayev, S.İ.Seyidov, A.Ə.Quliyev, C.Q.Aliyev, Ə.Ə.Əliyev çoxlu sayda doktorant və dissertanta elmi rəhbər olmuş, dissertasiya işlərinə rəsmi opponentlik etmişlər. Kafedranın dosenti Ceyhun Aliyev Müasir Azərbaycan Psixoloqları İctimai birliyinin təsisçilərindən biridir.

Kafedranın fəaliyyət istiqamətlərindən biri müxtəlif aktual elmi, tədris və metodiki problemlərlə bağlı elmi-praktik konfransların, görüş və müzakirələrin keçirilməsidir. Buna misal olaraq görkəmli Azərbaycan psixoloqu F.Ə.İbrahimbəyovun 90 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq keçirilən elmi-praktik konfransı qeyd edə bilərik [5, s.2].

Fəaliyyəti dövründə Psixologiya kafedrası beynəlxalq konfrans və konqreslərdə iştirak etməklə dünya psixoloqları ilə əməkdaşlıq etmiş, Azərbaycan psixologiyasının aktual problemlərini özündə əks etdirən materiallarlaöz tədqiqatlarını təqdim etmiş və eyni zamanda beynəlxalq təcrübədən bəhrələnmişlər.Psixotexnika üzrə VII beynəlxalq Moskva konfransında Azərbaycan psixologiyasını təmsil edən F.Ə.İbrahimbəyov, V.Ştern və J.Piaje kimi görkəmli psixoloqlarla fikir mübadiləsi

aparmış “İntellektual funksiyanın sözsüz metodla tədqiqi” adlı maraqlı məruzə ilə çıxış etmişdir. 1966-cı ildə Dünya psixoloqlarının XVIII Moskva konqresində iştirak edən F.Ə.İbrahimbəyovun nitqin qavranılmasına aid məruzəsi, M.Ə.Həmzəyevin “Nitq inkişafı prosesində uyğun olmayan intonasiya təsirlərinin qarşısının alınması” mövzusunda çıxışı böyük maraqla dinlənilmişdir. 1969-cu ildə Londonda keçirilən XIX beynəlxalq psixologiya konqresində, 1972-ci ildə Yaponiyada olan XX Beynəlxalq Psixologiya Konqresində dinlənən maraqlı məruzəçilər arasında Moskva psixologiya məktəbinin görkəmli nümayəndələri A.N.Leontyev, A.R.Luriya ilə yanaşı F.Ə.İbrahimbəyovun da adı qeyd olunmuşdur. 1980-cı ildə Almaniyanın Leypsih şəhərində keçirilən konqresdə kafedranın əməkdaşı C.S.Səməndov iştirak etmişdir [2, s.232]. M.Ə.Həmzəyevin 1992-ci ildə Cənubi Azərbaycanda – Təbriz şəhərində Xarici dillər üzrə I Beynəlxalq Konfransda “Bilinqvizm şəraitində dillərin interferensiyasının psixoloji xüsusiyyətləri və aradan qaldırılması yolları” mövzusunda etdiyi məruzə dünya psixoloqları tərəfindən yüksək dəyərləndirilmişdir [6, s.57]. Bu elmi ənənə bu gün də davam etdirilir. C.Q.Aliyev, 2015-ci ildə Moskvada neyrolinqvistik proqramlaşdırma nəzəriyyəsi və praktikasını üzrə görkəmli ABŞ mütəxəssisi Robert Diltslə görüşmüş və müvafiq konfransda iştirak etmişdir. Kafedranın baş müəllimi M.Məmmədovun prof.A.Məmmədovla psixolinqvistika üzrə müştərək apardıqları tədqiqatların nəticələri Almaniya, Polşa, Finlandiya və Britaniyada keçirilən elmi konfrans materiallarında çap edilmişdir. Onların 2016-cı ildə Almaniyanın “Lambert Academic Publishing” nəşriyyatı tərəfindən rus dilində “Дискурсивные практики” adlı elmi əsəri nəşr edilmişdir. Kafedranın professoru S.İ.Seyidovun “Phenomenology of creativity” adlı elmi əsərinin 2013-cü ildə ABŞ-da ingilis dilində nəşr edilməsi Azərbaycan psixologiyası üçün maraqlı tarixi faktır.

ADU-nun Psixologiya kafedrası öz fəaliyyətində respublikanın digər ali təhsil müəssisələri və elmi tədqiqat mərkəzləri ilə elmi-pedaqoji sahədə əməkdaşlığa xüsusi əhəmiyyət verir. Belə ki, kafedra Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitet, Bakı Qızlar Universiteti, Təhsil İşçilərinin Peşəkar İnkişafı İnstitutu, Psixologiya Elmi-Tədqiqat İnstitutu ilə elmi əməkdaşlıq edir. Xüsusilə, Bakı Qızlar Univeristeitində Psixologiya kafedrasının təşkilində, onun peşəkar kadr ehtiyatı ilə təmin edilməsində və müvafiq ixtisas üzrə mütəxəssis hazırlığı işində yaxından iştirak etmişlər. Kafedranın əməkdaşlarından prof. M.Ə.Həmzəyev və dos.C.Q.Aliyev müxtəlif illərdə BQU-nun Psixologiya kafedrasına rəhbərlik etmiş, onun inkişaf etdirilməsi istiqamətində müvafiq köməklik göstərmiş, tədris-metodiki məsləhət vermişlər.

Bir şəxsin sahib olduğu dəyərlər həmin insanın qədəri olduğu kimi, elm və tədris mərkəzi kimi bir kafedrada da mövcud olan dəyərlər o kafedranın gələcəyini və qədərini müəyyən edir. Bu mənada hər bir kafedranın yaşatdığı dəyərlər onun həyatında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Deməli, 70 il ərzində kafedranın yaşaması

və fəaliyyət göstərməsi heç də yalnız onun qarşısında dayanan vəzifələri uğurla yerinə yetirməsi ilə şərtlənmişdir. Psixologiya kafedrasının keçən müddət ərzində öz adını və müstəqilliyini qoruyub saxlaya bilməsi həm də onun güclü elmi-nəzəri, milli-mənəvi və dövlətçilik dəyərləri üzərində fəaliyyət göstərməsilə bağlı olmuşdur.

İnsanların uzun müddət ərzində birlikdə səmərəli fəaliyyət göstərməsi qrup və kollektivdəki psixoloji mühitlə şərtlənir. Belə ki, qrupdakı əlverişli psixoloji mühit qrup üzvləri arasında mövcud olan şaquli və üfiqi istiqamətdə cərəyan edən qarşılıqlı münasibətlərin sağlam olmasından asılıdır. Deməli, 70 illik həyat yolu kafedrada mövcud olan psixoloji mühitin əlverişli olduğunu sübut edir.

Ədəbiyyat

1. Aliyev C.Q. “Fuad İbrahimbəyov.Seçilmiş elmi əsərləri və haqqındakı xatirələr”. Bakı, “Mütərcim”, 2017, 512 səh.
2. Baxşəliyev Ə.T. Azərbaycanda psixoloji fikrin inkişafı. Bakı, “Maarif”, 1991, 292 s.
3. Əliyev Ə.Ə. Azərbaycan Dillər Universitetinin tarixi. Bakı. Azərənəşr, 2005, 618 s.
4. Seyidov S.İ. Yaradıcılığın fenomenologiyası. Bakı, “Qanun” nəşriyyatı, 2013, 288 s.
5. İbrahimbəyov F.Ə.- 90 il. Bakı, 1992. 134 səh.
6. Muxtar Əliş oğlu Həmzəyevin həyat və fəaliyyəti haqqında bibliografik məlumat. Bakı, “Çaşıoğlu”, 1999. 144 səh.
7. Ярошевский М.Г. История психологии. Москва, Издательство «Мысль», 1985.-575 с.
8. Шульц Д.П., Шульц С.Э.История современной психологии. Пер. с англ. А.В. Говорунов, В.И. Кузин, Л.Л. Царук / Под ред. А.Д. Наследова. – СПб.: Изд-во «Евразия», 2002.- 532с.

Summary

Azerbaijan University of Languages: Development of the History of Psychology Department

70 years of development of the history of psychology department in Azerbaijan University of Languages is viewed in this article. Information about organization of departments, its' activity directions were reflected in the article and also jobs done in the areas of scientific, pedagogical, methodical and specialist preparation, scientific and pedagogical creativity, scientific cooperations, international conferences they used to take part and so on were mentioned in the given article. Information about such scientists-psychologists as S.Hacıyev, F.İbrahimbəyov, M.Həmzəyev, S.Seyidov and others activities done in the development of country psychology was given here. It is noted that the development of the department is defined with natural and personal factors and with values that exist in the staff.

Резюме
Азербайджанский Университет Языков:
История развития Кафедры Психологии

В статье описывается 70-летняя история развития кафедры Психология, действующая при Азербайджанском Университете Языков. Нашли свое отражение такие вопросы, как история создания кафедры, работы, проводимые по основным направлениям ее деятельности: научно-педагогическая, учебно-методическая и подготовка кадров, научно-педагогическое творчество сотрудников кафедры, научное сотрудничество, участие на международных конференциях и д. В статье дается информация о проделанной работе и роль ученых-психологов кафедры С.Гаджиева, Ф.Ибрагимбекова, М.Гамзаева, С.Сеидова в развитии кафедры и психологической науки страны. Авторами отмечается, что развитие кафедры определялось натуральными и личностными факторами, а также коллективными ценностями.